

Anarşist Ekonomi Tartışmaları (26)

Bir İktidar Biçimi Olarak Sermaye

Çeviri: Özgür Oktay

2009'da başlayan ekonomik krizin bir etkisi de ekonomi uzmanlarını şaşkına çevirmiş olmasıydı. Ne neo-liberal, ne de Marksist ekonomistler, bugün neredeyse tüm dünyaya egemen olan kapitalizmin krizlerini verilerle açıklayamıyorlardı. Anarşist Ekonomi Tartışmaları başlıklı yazı dizimizin bu bölümünde, 80'lerden beri

süren bilimsel çalışmaları ile bu iki egemen görüşün dışında bir teori geliştirip, verilere dayanarak kapitalizmi krizleri ile birlikte açıklamayı başaran Shimshon Bichler ve Jonathan Nitzan'a yer verdik. Uzun yıllar akademik çevreler tarafından dışlanmakla kalmayıp, makalelerinden yapılan intihaller, Marksist politik doğrulara uya-

cak şekilde düzeltilerek başka isimler tarafından yayınlanmış olan yazarlar, kısaltarak alıntılarımız sunumda teorinin gelişim sürecini ve temellerini açıklıyorlar. Bu teori ile ilgili çalışan bütün araştırmacıların kitaplarına, makalelerine ve kullandıkları verilere CapitalAsPower.com adresinden ücretsiz erişilebilir.

Shimshon Bichler ve Jonathan Nitzan

1980'lerin başına, araştırmalarımıza yeni başladığımız, İsrail'deki öğrencilik yıllarımıza dönüyorum. İsrail üzerine çalışmamızın nedeni kısmen İsraili olmamız, ama daha çok, bizim için şaşkıncı olmasıydı.

Görünüşe göre ülke ciddi bir krize batmış durumdaydı. Ciddi bir stagflasyon, yani ekonomik durgunluk ortamında enflasyon vardı: Ekonomik büyüme düşüktü ve işsizlik artarken, yılda yüzde 400'e yakın fiyat artışları vardı. Sadece bu da değil. İsrail'in Arap komşularıyla ve işgal ettiği Filistinli nüfusla askeri çatışmaları hiç bitmeyecek gibi görünüyordu. Hızla artan askeri bütçe, ülkenin GSYİH'nin neredeyse üçte birini emiyordu. Bir yandan da dış

borç yükseliyordu ve ülke ABD'ye her zamankinden daha fazla bağımlı hale geliyordu. Son olarak ve en önemlisi, bir siyasi meşruluk krizi vardı. 1977'de, sağ kanat Likud bloğu, uzun süredir iktidarda olan İşçi koalisyonunun koltuğunu kaptı. İsrail kamuoyunu şekillendirenlerin "depresyon" olarak tanımladığı bu yenilgi, eski Siyonist sosyal demokrasi rejiminin sona erdiğini, radikal sağın yükselişini ve Kutsal Topraklar marifali bir dini-neo-liberalizmin oluşumunu işaret ediyordu.

Ve bu çok yönlü krize rağmen, borsa patlama yaşıyor ve büyük İsrail şirketleri, daha önce hiç olmadığı kadar zenginleşiyordu. İş sektörünün geri kalanı ve tabandaki nüfus

krizin altında ezilirken, onlar büyük karlar elde ediyorlardı.

Bize göre, makro-ekonomik ve politik krizin ortasında büyük şirketlerin zenginleşmesi, bu ikilik son derece anormal görünüyordu. Krize rağmen birikim nasıl olabilirdi? Yoksa gerçekten, kriz yoluyla birikim mümkün müydü?

Araştırmamız, Michal Kalecki, Joseph Steindl, Shigetom Tsuru, Paul Baran-Paul Sweezy ve Harry Magdoff'un başını çektiği Tekelci Sermaye Ekolünün yenilikçi çalışmalarından ilham almıştı. Tekelci Sermaye teorisyenlerine göre, kapitalizmin kademeli olarak rekabetçi yapılardan (birkaç şirketin tekel oluşturduğu) oligopol

yaıllara kayması, bir yandan sürekli bir enflasyon eğilimi yaratmakta, diğer yandan da maliyeti düşürmektedir; bu eğilim, sermayenin milli gelirden aldığı payın artmasına neden olur ve bu artış, eğer bir şekilde "mahsup" edilmiyorsa, eksik talep ve dolayısıyla enflasyon ortamında durgunluk, yani stagflasyon yaratır. Tekelci Sermaye Okulu'nun savunduğu bu eğilime karşı kapitalist çözüm, özellikle finans ve askeriye gibi ziyankar harcamalarla fazlalığı "emek" oldu.

Leonard Cohen'in "Everybody Knows" (Herkes Bilir) isminde bir şarkısı vardır. Çoğu sosyal bilimcinin dünyayı nasıl gördüğünü bununla açıklayabiliriz. Günümüzde "şok

terapisi" ve "felaket kapitalizmi"ni herkes biliyor; herkes, krizin "zenginleri zenginleştirdiğini" ve tepedeki %1'lik servetin sürekli büyümeye devam ettiğini biliyor ve en önemlisi "bölüşümün önemli olduğunu" herkes biliyor - eşitsizliğin büyüme, refah ve demokrasiyi baltaladığını. Her nasılsa, bu iddiaların tümü, aniden, aşikar "gerçekler" ya da uzmanların eskiden beri bildikleri şeyler haline geldi. Fakat 1980'lerin başında İsrail'de kimse bilmiyordu. Kimse bilmiyordu çünkü gerçeklerin kendileri ortada yoktu. Ve gerçekler olmasının en büyük nedeni, reddetmek şöyle dursun, hiç kimsenin bu gerçekleri kazıp araştırmak gibi bir amacı bile yoktu.

Büyük İsrail Holding gruplarının - varlıklar, net kârlar, satışlar ve hisse sahipleri gibi temel mali verilerini harmanlamaya çalışarak tam iki ay geçirdik. Aslında şirketlerin mali raporları hiçbir bir yerde mevcut değildi, Merkezi İstatistik Bürosu, İsrail Bankası, Maliye Bakanlığı veya Vergi Denetleme Dairesinde bile. İsrail yasalarına göre, ülkedeki her basılı yayının iki kopyasını alması gereken Milli Kütüphanede bile sınırlı sayıda rapor vardı. Hatta, şirketlerin kendilerinde bile verinin tamamı yoktu - kendi finansal raporları!

Egemen Sermaye ve Ayrımsal Birikim

En başından beri, "Egemen Sermaye" kavramı, hakim olan algılardan temelde farklıydı. Üretimle ilgili ya da ekonomik bir kategori değildi; siyasi bir varlık değildi; borsa ya da pazarlarla da hiç ilgisi yoktu. Bize göre egemen sermaye, modern politik ekonominin merkez üssü idi. Egemen sermaye kendini dayatarak diğer her şeyi sürekli dönüştürüyordu. Yalnızca sosyal bilimcilerin "ekonomi" olarak tanımladığı dar alanda değil, aynı zamanda toplumun tümüne tahakküm kuruyordu.

Egemen sermayeyi analiz edebilmek için, birikimi, hem liberaller hem de Marksistler tarafından kullanılanlardan çok farklı terimlerle düşünmek zorundaydık. Bunu ne faydacı bir süreç, ne de teknolojik veya bir emek süreci olarak değil, daha çok bir iktidar süreci olarak düşünmek zorundaydık.

(1) Sermaye birikiminin ve egemen sınıfın oluşumunun birlikte nasıl evrildiğini araştırmak için, sürecin merkezindeki egemen sermaye gruplarına ve bu gruplarla iç içe geçen devlet kurumlarına odaklanmamız gerekir. (2) bu soruşturmanın başlıca yöntemi temelinde kıyaslamadır: mutlak büyümeye ve refaha değil, bölüşümdeki farklılara (yani ayrımsal birikime) ve yeniden bölüşüme odaklanmamız gerekir.

Politika ve Ekonomi

En başından beri, İsrail'in egemen sermayesinin, C.Wright Mills'in "iktidar eliti" dediği, egemen sınıfının geri kalanıyla birlikte, askeri çatışmaya derinden karıştığını açıkça görüyoruz; politikaların oluşturulmasında yer alıyor ve en önemlisi, askeri bütçenin büyük bölümünü alıyor ve

askeri ihracatın kontrolünde müdahil oluyordu.

Tek başlarına düşünüldüğünde, bu farklı ilişki biçimlerini birlikte incelemek zordu. Ancak egemen sermayenin gerçek finansal geçmişini ele aldığımızda, nihayet egemen sermayenin dahil olduğu süreçleri, en önemli olan şeyle, sermaye birikimiyle ilişkili olarak incelemeyi başardık.

Ve bulduğumuz şey dikkat çekiciydi: Egemen sermayenin kârının milli gelirin içindeki payı, askeri harcama ve silah ihracatının GSYİH içindeki oranıyla pozitif ve sıkı bir şekilde ilişkiliydi. Başka bir deyişle, askeri harcamalar ve silah ihracatının GSYİH payları arttıkça egemen sermaye milli gelirden daha çok pay alıyor; askeri harcamalar azaldıkça daha az pay alıyordu.

Enflasyon ve Stagflasyon

David Hume tarafından ifade edilen ve o zamandan beri çoğu ekonomist tarafından kabul gören "klasik bölünmeyi" ele alalım. Bu bölünmeye göre ekonomik hayat iki alana ayrılabilir: gerçek ve nominal (parasal değer). Klasik ayrımcılığa göre, parasal değer, gerçekliğin sadece bir aynası olduğu için, çok da önemli değildir. Bu yüzden, enflasyon tamamen "tarafsızdır": Sözde reel (gerçek) ekonomi üzerinde sistematik bir etkisi yoktur.

Ancak araştırmamızda bulduğumuz sonuç hiç de böyle değil. Verilerimize göre, İsrail'in enflasyonu en azından nötr değil. Tıpkı askeri harcamalar ve silah ihracatında olduğu gibi, enflasyon, egemen sermayenin kârı ve ayrımsal birikimi ile de pozitif ve sıkı bir ilişki içinde. Milton Friedman ünlü yasasında "enflasyon her zaman ve her yerde parasal bir olgu" olmuştur der. Fakat önce İsrail'de ve daha sonra başka ülkelerde keşfettiğimiz şey, enflasyonun her zaman ve her yerde yeniden bölüşümle ilgili bir olgu olmasıydı.

Dahası ve doktrinin aksine, enflasyonun büyümeyle değil, durgunlukla birlikte artma eğiliminde olduğunu fark ettik. Başka bir deyişle, stagflasyon olarak görülüyordu. Ekonomistler, bu kombinasyonun anormal olduğunu kendilerini ikna etmeyi başardılar, ancak inançlar gerçekleri nâdiren değiştirir. Stagflasyon, tarihsel bir istisna değildir. Olsa olsa tarihsel bir kuraldır.

Sonunda, enflasyonun gerçek hikayesinin ders kitaplarında yazanın tam tersi olduğunu anladık. Birincisi, enflasyon hiçbir zaman tarafsız değildir; Aksine, her zaman yeniden bölüşüm ile ilgilidir. Ve bu yüzden, genel olarak enflasyonu değil, enflasyondaki farklılığı konuşmalıyız. İkincisi, enflasyonist yeniden dağıtım, büyümeyle değil, sabotajla, özellikle durgunluk ve işsizlik dolaylarıyla düzenlenmekte ve dayatılmaktadır.

Gerçek ve Nominal

Enflasyonun birikimdeki önemli rolü, "reel" in kapitalizmdeki anlamı-

nı sorgulamamıza neden oldu. Ekonomistler, cevabın kendi tekellerinde olduğunu iddia ediyorlar. Diyorlar ki, kapitalist gerçeklik ekonomiktir, ve ekonomik gerçeklik ise nesnel olarak verilmekle kalmaz, kolayca ölçülebilir de: kendi birimleri ile - yani neoklasik "fayda" veya Marksist TGEZ (toplumsal olarak gerekli emek zaman). Bu görüşe göre, üretim ve tüketim, üretkenlik, refah, birikim ve sömürü ile ilgisi olan her şey gerçek terimlerle ifade edilebilir.

Ne yazık ki, bu boş bir övünme. Pratikte, ne neo-klasikçiler ne de Marksistler gerçeklerini nasıl ölçebileceklerini bilmiyorlar, hem de çok basit bir nedenle: bu gerçeğin sözde birimini ölçemezler.

Teorilerini harfi harfine takip edersek, ekonomistlerin gerçek miktarları doğrudan ölçmeleri ve bu gerçek miktarların nominal fiyatlarla orantılı olduğunu göstermeleri gerekecektir. Ancak yaptıkları bu değil. Bunun yerine, tersten gidiyorlar. Gözlemlenebilir fiyatlardan başlıyor ve daha sonra bu fiyatların, esas alınan fayda veya TGEZ miktarları ile orantılı olduğunu varsayıyorlar; gerçek gibi gösterilen inkar edilemez bir kurgu. Bu anlamda hem Marksist hem de neo-klasik olan politik ekonomi, havada asılı bir yapıdır.

Sermayeleşen İktidarın Temel Birimi

Birincisi, kapitalizm, bir üretim ve tüketim biçimi olarak değil iktidar biçimi olarak daha iyi anlaşılır. İkincisi, sermayeyi, mutlak üretken bir varlık olarak değil, farklı niteliklerdeki iktidar ilişkilerini tekil bir niceliğe dönüştüren, evrensel bir sembolik ritüel olarak düşünmek daha bereketlidir. Ve üçüncü olarak, bu nitelik-nicelik dönüşümü, iktidar olarak sermayenin iki değil, bir niceliğe sahip olduğunu ve bu niceliğin finansal ve sadece finansal olduğunun göstergesidir.

Sermayeleştirme ritüeli, gelecekte beklenen kazançların risk faktörü ile birlikte bugünkü değerine indirgenmesinden oluşur. İndirgeme dört temel faktörü içerir: (1) gelecek kazançlar, (2) bu kazançlarla ilgili yatırımcıların abartması, (3) tahmini kazançlara ilişkin algılanan risk ve (4) normal getiri oranı. Ayrımsal olarak ölçüldüğünde her faktör, kapitalist iktidarın belirli bir boyutunu yansıtır. Ve birlikte ele alındıklarında, kapitalizmin yaşamı sürekli yeniden düzenlemesinin nasıl nicelleştirildiğini gösterirler.

Kapitalizm iktidarının temelleri ile ilgilenenler için bu bakış açısının üç avantajı vardır: (1) iktidarı ile dolaylı bir dış 'etki' değil doğrudan sermayeyi oluşturan şey olarak ele alır; (2) yalnızca iktidarın sözde ekonomik yönlerini değil, aynı zamanda sermayeleştirme ile ilişkili bütün iktidar ilişkilerini kapsar, ve (3) yalnızca kapitalistleri ve şirketleri yönlendiren güçleri değil, daha genelde kapitalist iktidar biçimini yaratan ilişki biçimleriyle ilgilenmektedir. Bu perspektiften bakıldığında, iktidar olarak sermayenin mantığını çözmenin yolu, temel faktörlerinden başlayıp, kökenlerini

ve gelişimlerini incelemek, etkileşimlerini ve karşılıklı yeniden üretimlerini teorik, tarihsel ve ampirik olarak analiz etmektir.

İktidarın Asimtotları

Sermayeleşen iktidarın sınırlarına odaklandığımızda bu mantığı çözmek zorunlu hale gelir. "İktidar olarak sermaye" terimi, "her şeye gücü yetme" kavramlarını ve bunun büyüdükçe daha da karşı konulmaz ve nihayetinde yenilmez olduğu görüşünü çağırıyor. Ama böyle mi? En azından, tarih bunun tam tersi önermektedir: tarihteki rejimler, (ya da kendi dilimizle) iktidar biçimleri, bir kez tepe noktalarına ulaştıklarında, bozulma hatta çökme eğilimindedir. Ve eğer bu diğer iktidar biçimlerine olmuştusa, kapitalizme neden olmasın?

Sermayenin iktidarının sınırları nelerdir ve bu iktidarı zayıflatacak ve hatta parçalayacak neler vardır?

Bu soruya iki düzeyde -mantıksal ve sosyal- tarihsel olarak yaklaşabiliriz. Mantıksal olarak, sermayeleşen iktidar doğası gereği sınırlandırılmıştır. Sermayeleşen iktidar göreceli ve dolayısıyla da bölüşümsel olduğu için mutlak ve analitik bir sınırı vardır. Hiçbir sermayedar ya da kapitalist grup, sahip olunabilenlerin yüzde 100'ünden fazlasına sahip olamaz. Bu matematiksel bir asimptot veya sınırdır.

Ancak bu asimptot pratikte ulaşılabılır mi? Bizim görüşümüze göre, cevap hayır. Ayrımsal bir ilişki olarak iktidar, yalnızca iktidara olan direnişe karşı anlamlıdır. Gerçekten de, toplumsal iktidar kendi direncini yaratma eğilimindedir. İktidar, doğası gereği var olan her şeyi sürekli olarak aşan ve dönüştüren iç çelişkiler üretir. Bu kendini sürekli yeniden yaratan düzen, durmadan bunu yapmaya çalışsa da, hiçbir zaman toplumun tamamını kapsayamayacak demektir. Ve her şeyi kontrol etmek konusundaki bu yetersizliği, sermayeleşen iktidarın, mantıksal sınırlarına ulaşmadan sosyal-tarihsel sınırlarına çarpmaya mahkum olduğunu ima eder.

Bu nedenle, önemli sorular, sermayeleşen iktidarın belirli sosyal-tarihsel sınırlamaları ile ilgilidir. Sermayeleşen iktidarın yol açtığı karşıt güçler nelerdir? Bu karşıt güçler, sermayelendirilmiş iktidarın daha fazla genişlemesini nasıl engelliyor? Ve sermayeleşen iktidarın yükselişini durdurabilir ya da tümüyle tersine çevirebilirler mi?

ABD'de egemen sermayenin uzun vadeli yükselişini inceleyerek bu konuda bazı ön çalışmalar yaptık. Bu araştırmaya dayanarak, bu yükselişin ABD'deki kapitalist iktidar biçimini pratik asimtotlarına oldukça yakın bir noktaya itmiş olabileceğini ve daha fazla yükselişin rejimi tamamen farklı bir yönde etkileyebileceğini, tereddütlü de olsa, önermiştik. Ancak, yine, bu sadece tek bir ülke hakkındaki tek bir çalışma; bu analizin daha sağlam ve anlamlı olması için daha geniş bir görüntüye ihtiyacımız var.